

UDK 81'246.2(497.4–14)

Vesna Mikolič

Fakulteta za humanistične študije v Kopru
in Znanstveno-raziskovalno središče Koper

NEKATERE LASTNOSTI SPORAZUMEVALNE ZMOŽNOSTI V SLOVENSKEM IN ITALIJANSKEM JEZIKU V DVOJEZIČNEM OKOLJU SLOVENSKE ISTRE

Poleg slovenščine ima na narodnostno mešanem območju Slovenske Istre status uradnega jezika tudi italijanščina kot jezik avtohtone italijanske manjšine. Raven dvojezičnosti med tamkajšnjimi prebivalci je razmeroma visoka. V prispevku opazujemo, kakšna je podrobnejša struktura sporazumevalne zmožnosti opazovanih govorcev slovenske narodnosti, ki jo sestavlja ta sporazumevalna zmožnost v prvem, slovenskem, in drugem, italijanskem, jeziku. Zanima nas, kakšno je razmerje med samooceno te zmožnosti in testno performanco, pa tudi, kakšno vlogo igra interferenca med obema jezikoma. Zanimiva je tudi ugotovitev, da sta sporazumevalna zmožnost v slovenskem in italijanskem jeziku medsebojno prenosorazmerno povezani.

In the ethnically mixed territory of Slovene Istria, in addition to Slovene, Italian as the language of autochthonous Italian minority has the status of the official language. The level of bilingualism among the population of this area is fairly high. The article examines the nature of the more detailed structure of the communicative competence of the examined ethnically Slovene speakers, which consists of the communicative competence in their first, Slovene, language, as well as in their second, Italian, language. The author attempts to determine the relationship between the self-perception of that competence and the testing of performance, and what role the interference between the two languages plays. An interesting conclusion is also that the communicative competence in Slovene and Italian has a parallel correlation.

Ključne besede: dvojezičnost, jezikovna sporazumevalna zmožnost, interferenca, prvi in drugi jezik, Slovenska Istra

Key words: bilingualism, verbal communicative competence, interference, first and second language, Slovene Istria

1 Uvod

Prisotnost avtohtone italijanske manjšine na narodnostno mešanem področju Slovenske Istre je po 2. svetovni vojni narekovala načrtovanje dvojezičnosti tudi na ravni javnega življenja in v tem okviru tudi na področju šolskega sistema. Sistem dvojezičnih šol v Slovenski Istri zajema osnovne in srednje šole s slovenskim učnim jezikom in italijanskim jezikom kot obveznim učnim predmetom ter osnovne in srednje šole z italijanskim učnim jezikom in slovenskim jezikom kot obveznim učnim predmetom. Cilj takšne jezikovne politike je bil oblikovati z vidika razmerja posameznik – družba družbeno priznano ali institucionalno dvojezičnost, z vidika števila govorcev pa skupinsko ali kolektivno dvosmerno dvojezičnost v slovenskem in italijanskem jeziku (Mikolič 2003: 95).

Raziskave (Mikolič 2003; Sedmak 2002) kažejo, da je dvojezičnost v Slovenski Istri dokaj razširjena, da ima italijanščina – ne samo formalno – v primerjavi z jeziki priseljenih manjšin (npr. hrvaške, bošnjaške, srbske, albanske itd.) med govorce poseben status in da je zato raven dvojezičnosti razmeroma visoka. V prispevku opazujemo,

kakšna je podrobnejša struktura te zmožnosti, ki jo sestavljata sporazumevalna zmožnost v prvem/maternem jeziku in drugem jeziku/jeziku okolja. Zanima nas, kakšno je razmerje med samooceno te zmožnosti in zmožnostjo, izkazano v jezikovnem testu, t. i. testno performanco, pa tudi, kakšno vlogo v okviru opazovane zmožnosti igra interferenca med obema jezikoma. Prav tako ugotavljamo tudi, ali sta sporazumevalna zmožnost v slovenskem in italijanskem jeziku medsebojno odvisni oziroma kakšen je njun medsebojni vpliv.

Spoznanja, predstavljena v pričujočem prispevku, izhajajo iz obsežnejše raziskave, ki je imela osnovni namen ugotoviti raven jezikovne sporazumevalne zmožnosti (v nadaljevanju tudi JSZ) prebivalcev slovenske narodnosti v mestu Koper, v prvem, slovenskem, in drugem, italijanskem, jeziku v odvisnosti od njihove etnične ozaveščenosti, tj. odnosa do slovenske in italijanske kulture in jezika ter do nekaterih nadnacionalnih kulturnih vrednot.¹

2 Teoretični pogledi na merjenje JSZ in stopnje dvojezičnosti

Koncept jezikovne sporazumevalne zmožnosti se je v zadnjem stoletju hitro razvijal.² Različnim pogledom strokovnjakov na JSZ so sledili tudi različni modeli testiranja le-te (prim. Hymes 1972; Canale, Carroll, Cummins, v: Oller 1983; Harley idr. 1990; Bachman 1990b; Kunst Gnamuš 1986, 1992; Bešter 1992; Zadravec Pešec 1994; Ferbežar 1998, 1999; Kranjc 1999, Pirih Svetina 2000). Predvsem od Weinreicha (1953) naprej se razvija tudi koncept dvojezičnosti oziroma sporazumevalne zmožnosti v prvem in drugem jeziku, v novejšem času tudi medkulturne sporazumevalne zmožnosti, vendar tudi tu strokovnjaki predlagajo različne meritvene instrumente, pri čemer so si edini, da je za to potreben zelo kompleksen metodološki pristop (prim. Skutnabb Kangas 1981; Filipović 1986; McLaughlin 1990; Bernjak 1990; Byram 1997).

2.1 Merjenje JSZ

Jezikovna sporazumevalna zmožnost predstavlja namreč zelo kompleksen pojav, na katerega vplivajo različni dejavniki in je podvržen spremembam v času in prostoru. Poleg tega jezikovna sporazumevalna zmožnost ni neposredno merljiva, saj je le ponotranjeni sistem pravil jezika in nanjo lahko sklepamo samo posredno, tj. preko performance oziroma jezikovne produkcije. To lahko razumemo kot udejanjanje ravni jezikovne zmožnosti; preko nje lahko sklepamo na govorčev način pridobivanja jezikovne zmožnosti (Pirih Svetina 2000: 54, 188). Pri tem glede ocenjevanja performance obstajata dve tradiciji: v tradicionalnem predkomunikativnem testiranju performanca razkriva temeljna znanja in zmožnosti in je sredstvo (medij) ocenjevanja (izvedba naloge ni tako pomembna), v komunikativnem testiranju pa se izhaja iz izvedbe celotne testne naloge, cilj ocenjevanja je celotna performanca (McNamara, v: Ferbežar 1999: 433).

¹ Gre za raziskavo, opravljeno v okviru avtoričine doktorske disertacije (Mikolič 2003), katere posamezni deli so predstavljeni v tem prispevku.

² Za pregled razvoja pojmovanja jezikovne sporazumevalne zmožnosti glej Ferbežar 1999, Pirih Svetina 2000, Mikolič 2003.

Vsekakor so najpogostejša metoda za ugotavljanje ravni jezikovne sporazumevalne zmožnosti prav jezikovni testi, vendar pa tudi ti niso nujno kazalci dejanske sposobnosti posameznikov za ustrezno in pravilno rabo jezika v netestni situaciji. V zvezi s tem Bachman (v: Pirih Svetina 2000: 188) navaja naslednje dejavnike: s testi se pridobi premajhna količina rezultatov, da bi iz njih sklepali na siceršnjo performanco; test ne odraža nujno realne, avtentične rabe jezika; problem predstavlja sama testna situacija. Pirih Svetina kot dodatna problema pri merjenju jezikovne zmožnosti izpostavlja: 1. dejstvo, da je sredstvo, s katerim jo merimo, tj. jezik, ki ga testiranci uporabljajo pri reševanju jezikovnih testov, hkrati že rezultat te zmožnosti; 2. zaradi kompleksnosti jezikovnega sestava so deli jezikovne zmožnosti med seboj povezani; če želimo, da bo test natančno izmeril velikost in način pojavljanja določene funkcije, pa je nujno opazovani element natančno določiti ali tudi poenostaviti. Kompleksnejše povezave so tako možne le na teoretični ravni, neposredno izmerljive pa niso (Pirih Svetina 2000: 188).

Teoretiki torej poudarjajo, da so sestavine jezikovne sporazumevalne zmožnosti medsebojno tesno povezane, soodvisne, zato je težko analizirati vsako posebej. Kljub temu je pri jezikovnem testiranju, ki je prav gotovo eden izmed namenov definiranja jezikovne sporazumevalne zmožnosti, osrednji problem prav vprašanje, kako testirati JSZ – kot neko splošno zmožnost ali kot posamezne specializirane spretnosti in sposobnosti.

Po Harley idr. (1990: 9–10) lahko s tega vidika v razvoju jezikovnega testiranja ločimo dve fazi. V obdobju od 1920. do 1980. leta je jezikovno testiranje je temeljilo na eksplorativni faktorski analizi (exploratory factor analysis) osnovnih mentalnih sposobnosti, med njimi tudi jezikovnih. Rezultati so kazali na en sam splošni faktor, ki je vključeval tako jezikovne kot nejezikovne sposobnosti. Med raziskovalci, kot so Thurstone, Carroll, Guilford, Spearman, Burt, Jensen, izstopa Oller, ki je na prehodu v 80. leta naredil kakovosten preskok v jezikovnem testiranju, saj je kljub uporabi istih metod empirične podatke interpretiral v okviru teoretičnih konceptov, ki so izhajali iz uporabnega jezikoslovja, pri čemer je vključeval pomen pragmatičnih prvin. Obdobje še radikalnejših premikov v razvoju jezikovnega testiranja pa se začne v začetku 80. let, ko so Purcell, Bachman in Palmer začeli uporabljati konfirmativno faktorsko analizo (confirmatory factor analysis), ki je pomenila možnost eksplicitnega testiranja teoretičnih modelov JSZ. Tako sta Bachman in Palmer svojo raziskavo naslonila na model komunikacijske kompetence, ki sta ga l. 1980 razvila Canale in Swain. Njuni rezultati so pokazali, da lahko izluščimo več faktorjev JSZ in ne le enega splošnega; poleg tega sta ugotovila, da je pri testiranju pomembno tako ločevanje različnih sestavin JSZ kot različnih jezikovnih dejavnosti. Oller je, upoštevajoč te ugotovitve, l. 1983 poskušal poiskati konsenz; oblikoval je tezo o nekem splošnem faktorju jezikovne sporazumevalne zmožnosti (general factor of language proficiency), pomembnem za vse ravni performance, ki pa ga po drugi strani lahko razstavimo na številne komponente. Povedano drugače, jezikovna sporazumevalna zmožnost vsebuje številne sestavine, ki pa v sporazumevalnem kontekstu funkcionirajo kot celota. Splošni faktor JSZ je Oller definiriral kot proces pragmatičnega umeščanja jezikovnih oblik v izkušnjski kontekst (Oller 1983: 351–356; prim. tudi Carroll 1983: 82–104). Carroll je pri tem

poudaril, da to dejstvo velja tako za prvi kot za drugi jezik, zato je splošno in specializirane jezikovne sposobnosti potrebno upoštevati tudi pri jezikovnem testiranju obeh (Carroll 1983: 82).

Vzporedno z ugotavljanjem sestavin JSZ so se z razvojem teorije jezikovnega testiranja razvili tudi različni tipi testov:

1. z vidika izoliranega ali integrativnega opazovanja posameznih sestavin JSZ in njihovih elementov:³
 - a) testi nepovezanih enot⁴ (testi discrete-points), ki ločeno testirajo posamezne sestavine JSZ – besedilno, pomenoslovno, skladenjsko, oblikoslovno in glasoslovno – in njihove elemente – foneme, morfeme, stavčne strukture itd. – ter posamezne komunikacijske spretnosti: ustno, pisno produkcijo ter slušno in bralno recepcijo;
 - b) integrativni testi, ki jih zanima splošna stopnja JSZ in ne njene posamezne sestavine – gre za teste z vstavljanjem manjkajočih enot (t.i. close testi), narek, prevod ipd.;
2. z vidika določanja norme:
 - a) psihometrični testi, katerih rezultate lahko interpretiramo le na osnovi norme skupine;
 - b) edumetrični (ciljni) testi, ki vsebujejo gradivo s skrbno definirane področja, ki ga želimo testirati, oz. omogočajo rezultate, ki naj pokažejo, ali JSZ zadosti točno določenemu kriteriju, ki smo si ga zastavili.

Če združimo oba vidika, dobimo štiri tipe jezikovnih testov (psihometrični testi nepovezanih enot, edumetrični testi nepovezanih enot, psihometrični integrativni testi in edumetrični integrativni testi), od katerih Cziko (v: Oller 1983: 298–306) daje prednost zadnjim oz. ugotavlja, da imajo integrativni testi tako psihometrične kot edumetrične lastnosti in kot taki lažje zadostijo različnim teorijam JSZ in vidikom njenega testiranja. Tudi Oller (1983: 354) ugotavlja, da je za uspešno jezikovno testiranje pomembno upoštevati tako holistično testiranje kot testiranje, ki je usmerjeno na ugotavljanje nivoja posameznih sestavin JSZ. To je najbrž še toliko bolj pomembno, ko gre za ugotavljanje ravni sporazumevalne zmožnosti tako v prvem kot drugem jeziku oziroma stopnje dvojezičnosti.

2.2 Merjenje stopnje dvojezičnosti

Po Skutnabb Kangasovi (1981: 194–221) za testiranje dvojezičnosti obstajata dve vrsti testov:

- testi, ki merijo tudi stopnjo jezikovne sporazumevalne zmožnosti v prvem jeziku in pri katerih je torej osnovni kriterij JSZ rojenega govorca;
- testi, ki merijo samo stopnjo dvojezičnosti, in to tako, da merijo stopnjo znanja obeh jezikov v medsebojni povezavi.

³ Tudi Bachman (v: Pirih Svetina 2000: 58) ločuje dva pristopa pri testiranju sporazumevalne zmožnosti, in sicer atomističen, ki zagovarja koncept deljivosti sporazumevalne zmožnosti, in holističen, ki zagovarja celovitost in nedeljivost sporazumevalne zmožnosti.

⁴ Slovenski termin 'testi nepovezanih enot' je prevzet od Ferbežar (1999: 432).

Priznana jezikoslovka, ki pri svojih raziskavah s področja dvojezičnosti izhaja iz položaja finske manjšine na Švedskem, v zvezi s prvo vrsto testov opozarja, da niso vedno primerni za ugotavljanje stopnje dvojezičnosti, saj se nam, če kot normo vzamemo JSZ rojenega govorca, dvojezičnost lahko pokaže kot negativna deviacija. Zato se ji zdi primernejši testi drugega tipa, vendar pa je do testiranja dvojezičnosti nasploh zelo kritična, češ da so kriteriji, ki jih uporabljajo pri različnih testih, odvisni od številnih okoliščin in zato dajo rezultati testov velikokrat zelo popačeno sliko o tem, kar je posameznik dejansko zmožen narediti z jezikoma v realnih situacijah. Glede na to, da so dvojezični govorci zaradi bolj razvite jezikovne zavesti najbrž tudi bolj zanesljivi pri ocenjevanju lastnega jezikovnega znanja, je po njenem mnenju samoocena lahko dokaj primerna metoda za ugotavljanje stopnje dvojezičnosti. Ena od možnosti ugotavljanja stopnje dvojezičnosti je tudi opis le-te z osvetlitvijo vseh dejavnikov, ki nanjo vplivajo. Poleg tega lahko stopnjo dvojezičnosti opazujemo z različnih vidikov, in sicer sociološkega (področja rabe obeh jezikov), psihološkega (hitrost in avtomatiziranost jezikovnih odzivov), pedagoškega (obseg znanja obeh jezikov na določeni starostni stopnji) in jezikoslovnega (stopnja interference⁵). Pri tem Skutnabb Kangasova opozarja, da se interferenco vse prevečkrat pojmuje kot pomanjkljivost in se pozablja, da je le-ta reden spremljevalni pojav dvojezičnosti, poleg tega pa sta interferenca in kodno preklapljanje⁶ pri govorcih z visoko jezikovno zavestjo lahko tudi sredstvo zavestnega doseganja različnih stilističnih učinkov v različnih govornih položajih. Tudi po Fishmanu (1978: 133–181) obstajata dva različna pogleda na interferenco: puristični vidik, po katerem je vsaka interferenca pomanjkljivost, ter dopuščanje zavestne interference v večjezičnih kontaktnih situacijah.

Gre torej za vprašanje, v kolikšni meri je interferenca zavestna in uporabljena za določen namen, koliko pa prihaja do nje nezavedno in je zaradi tega tudi moteča. Tako je predvsem za drugi tip interference pomembno vprašanje, ali se pri dvojezičnem govorcu dva jezikovna sistema v stiku združita v enega samega ali ne oziroma kakšna je narava jezikovnega znaka. Pri popolni, uravnoteženi dvojezičnosti namreč obstajata dva izraza (izraz prvega in izraz drugega jezika) za dva ločena pomena, pri nepopolni, prevladujoči dvojezičnosti pa je izraz prvega jezika referent izrazu drugega jezika. Interferenca je pogostejša pri zadnjem tipu dvojezičnosti. Obstaja pa še več vmesnih stopenj, za katere je značilen bodisi obstoj dveh izrazov za en sam, sestavljen pomen bodisi se pri istem govorcu jezikovna znamenja obnašajo na različne omenjene načine.⁷

⁵ Pojem interference je v zvezi z dvojezičnostjo uvedel že U. Weinreich. Zanj je interferenca ključni problem dvojezičnih jezikovnih skupnosti. Definira jo kot »odstopanje od norme enega ali drugega jezika, do katerega pride v govoru dvojezičnega govorca (...) kot rezultat jezikovnega stika« (Weinreich, v: Fishman 1978: 3). Odvisna je tako od strukture posameznih jezikov v stiku kot od zunajjezikovnih dejavnikov, ki sodijo v družbeno-kulturni kontekst jezikovnega stika. Po Bernjakovi pride do interference tedaj, ko »pod vplivom prvin enega jezika kršimo pravila drugega jezika, pravzaprav preoblikujemo model enega jezika po modelu drugega jezika. Interferira lahko katerikoli jezik, vendar pa ni sporno, da je vpliv maternega jezika glede interference močnejši« (Bernjak 1990).

⁶ Kodno preklapljanje je značilni dvojezični pojav, do katerega prihaja zaradi izmenične rabe dveh jezikov (po Šabec 1995: 289).

⁷ O naravi jezikovnega znaka pri dvojezičnem govorcu, tj. o različnih razmerjih med označujočim in označenim oz. izrazom in pomenom, govori že Weinreich (1953). Pojma popolna, uravnotežena in nepopolna, prevladujoča dvojezičnost sta povzeta po Bernjak 1990.

Skutnabb Kangasova (1981: 211) pri tem opozarja, da sama uravnoteženost ne more biti merilo za stopnjo dvojezičnosti, saj je lahko znanje obeh jezikov enako slabo. Poleg tega pa gostota, stabilnost in jasnost interference in jezikovnega preklapljanja pri posamezniku variira tudi glede na govorni položaj (Fishman 1978: 133–146).

Dvojezičnost lahko torej pojmuje kot soobstoj sporazumevalne zmožnosti v dveh jezikih, zaradi česar mora biti osnova za opazovanje stopnje dvojezičnosti opredelitev jezikovne sporazumevalne zmožnosti.

3 Oblikovanje koncepta JSZ

Na osnovi različnih definicij komunikacijske kompetence v prejšnjem poglavju omenjenih avtorjev smo razvili lastna koncepta sporazumevalne zmožnosti in jezikovne sporazumevalne zmožnosti, ki poskušata omenjena pojmovanja združevati tako s terminološkega kot pojmovnega vidika. Teoretična koncepta sta nam služila kot osnova za izdelavo meritvenega instrumentarija za ugotavljanje ravni jezikovne sporazumevalne zmožnosti.

Domneva, da je v razvoju človeške družbe sprva nastala potreba po sporazumevanju in jezik kot posledica le-te, ter univerzalnost sporazumevalne zmožnosti, ki jo dokazuje dejstvo, da so sestavine sporazumevalne zmožnosti zelo podobne tako pri jezikovnem kot nejezikovnem sporazumevanju (vedno gre za prepoznavanje okoliščin sporazumevanja in sporazumevalnega namena ter ustrezno izbiro izraznih sredstev), sta nas napeljali na to, da smo si za izhodišče vzeli sporazumevalno zmožnost. Ko sporazumevanje poteka s pomočjo jezika kot dogovorjenega sistema izraznih sredstev za besedno sporazumevanje⁸ (sporazumevanje z uporabo jezika) – in takšen je večji del sporazumevanja kot oblike družbene interakcije – je v sporazumevalno zmožnost vključena tudi jezikovna zmožnost – jezikovna sporazumevalna zmožnost.⁹ Jezikovna zmožnost je v celoti vključena v okvir sporazumevalne zmožnosti, saj je osnovni namen vsake uporabe jezika sporazumevanje oziroma družbena interakcija in zato mora biti jezikovna zmožnost vedno povezana s sporazumevalno. Nasprotno pa del sporazumevanja poteka z nejezikovnimi sredstvi in v takih primerih je za uspešno sporazumevanje poleg sporazumevalne zmožnosti potrebna tudi zmožnost uporabe sistema nejezikovnih sredstev.

Ker je predmet našega zanimanja sporazumevanje s pomočjo jezika, si na sliki 2 podrobneje oglejmo sestavine jezikovne sporazumevalne zmožnosti.

Jezikovno zmožnost pri jezikovnem sporazumevanju predstavlja slovnična zmožnost, ki obsega zmožnost uporabe prvin z vseh ravnin jezika kot sistema izraznih

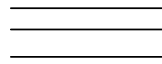
⁸ Termin jezik uporabljamo kot sinonim za verbalni/besedni jezik in ga razumemo kot dogovorjeni sestav izraznih sredstev za besedno sporazumevanje in ne kot dogovorjeni sistem katerihkoli izraznih sredstev (neverbalni jezik).

⁹ Ko govorimo o sporazumevalni zmožnosti v točno določenem jeziku, levi prilastek »jezikovna« zaradi redundance ponavadi opuščamo; prim. »sporazumevalna zmožnost v slovenskem jeziku« proti splošnemu pojmu »jezikovna sporazumevalna zmožnost«. Poleg tega občasno rabimo tudi prevzeti termin »komunikacijska kompetenca«.

SPORAZUMEVALNA ZMOŽNOST

JEZIKOVNA ZMOŽNOST								ZMOŽNOST UPORABE SISTEMA NEJEZIKOVNIH SREDSTEV	
									
									
									

Legenda:

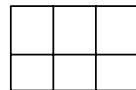
Sporazumevanje / sporazumevalna zmožnost

Uporaba jezika / jezikovna zmožnost

Uporaba sistema nejezikovnih sredstev / zmožnost uporabe
sistema nejezikovnih sredstev

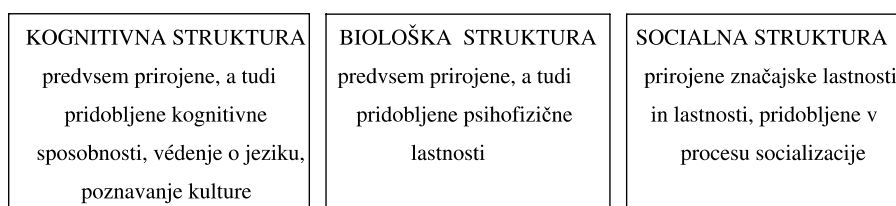
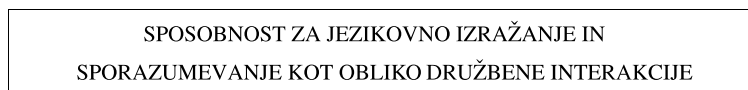
Sporazumevanje z uporabo jezika / jezikovna (verbalna)
sporazumevalna zmožnost

Sporazumevanje s sistemom nejezikovnih sredstev /
nejezikovna (neverbalna) sporazumevalna zmožnost

Slika 1: Sporazumevalna zmožnost (Mikolič 2003: 76).

JEZIKOVNA SPORAZUMEVALNA ZMOŽNOST

Slika 2: Struktura jezikovne sporazumevalne zmožnosti (Mikolič 2003: 77).

sredstev za besedno sporazumevanje (nadpovedne skladnje, besediloslovja,¹⁰ pomenoslovja, besedja, skladnje, oblikoslovja, pravopisa/pravorečja). Kot sporazumevalna zmožnost pri jezikovnem sporazumevanju nastopa sociolingvistična zmožnost, ki zajema pragmatično zmožnost, tj. zmožnost izbire ustreznih jezikovnih sredstev glede na sporočanski namen in okoliščine, in pa zmožnost prepoznavanja različnih sporočanskih namenov in okoliščin, pomembnih za sporazumevanje.¹¹

Na jezikovno sporazumevalno zmožnost pa bolj ali manj vplivajo oziroma so bolj ali manj njeni sestavni deli še: kognitivna, biološka in socialna struktura (tako njihove prirojene kot pridobljene lastnosti). Rezultat vpliva vseh treh struktur je sposobnost za jezikovno izražanje in sporazumevanje kot obliko družbene interakcije, ki vpliva na jezikovno sporazumevalno zmožnost oziroma je njen sestavni del.

4 Metoda in potek raziskave

4.1 Metoda

Za namen raziskave je bila od oktobra 2000 do decembra 2001 izvedena anketa, v katero smo zajeli reprezentativni vzorec občanov slovenske narodnosti mesta Koper, tj. 153 anketiranih oseb obeh spolov, različne izobrazbe in poklica, razdeljenih v 5 starostnih skupin. Poleg tega so bile uporabljene tudi nekatere kvalitativne metode, kot raziskovanje z udeležbo ter pogovor in vodeni pogovor z izbranimi udeleženci v anketi.

Anketa je potekala na osnovi naslednjega meritvenega instrumentarija:

- anketnega vprašalnika – v zvezi z vprašanji etnične ozaveščenosti in s samooceno JSZ ter jezikovno rabo;
- jezikovnega testa – test iz slovenskega jezika kot J1 in test iz italijanskega jezika kot J2.

Glede na namen tega prispevka, tj. ugotoviti podrobnejšo strukturo sporazumevalne zmožnosti v prvem in drugem jeziku pri opazovani populaciji, si bomo na tem mestu podrobneje ogledali le tiste dele meritvenega instrumentarija, ki so povezani z JSZ.

¹⁰ Po našem konceptu jezikovne sporazumevalne zmožnosti besedilne zmožnosti ne ločujemo od slovnične in sociolingvistične, pač pa jo delimo na besedilno zmožnost v ožjem pomenu, tj. zmožnost uporabe sredstev kohezije in koherence na ravni nadpovedne skladnje, ki sodi v okvir slovnične zmožnosti, in besedilno zmožnost v širšem pomenu oziroma diskurzivno zmožnost, tj. zmožnost uporabe sredstev kohezije in koherence na ravni besedila kot celote oziroma zmožnosti tvorbe besedila v njegovem polnem delovanju ob upoštevanju sporočanskih namenov in okoliščin sporazumevanja ter pragmatičnih pravil (prim. Canale 1983: diskurzivna kompetenca – sestavljanje in interpretiranje pomenov in oblik z namenom tvorbe ali razumevanja v sebi zaključenega besedila; prim. Bachman, v: Ferbežar 1996/97: besedilna kompetenca: kohezija in retorična organizacija). Glede na to, da besedilna zmožnost v širšem pomenu vključuje vse prvine slovnične in hkrati prvine sociolingvistične zmožnosti, jo lahko enačimo z jezikovno sporazumevalno zmožnostjo.

¹¹ V našem modelu ne izpostavljamo strateške zmožnosti (prim. Canale 1983: 339). Razumemo jo namreč kot pragmatično zmožnost (in s tem del sociolingvistične zmožnosti), tj. zmožnost izbire ustreznega jezikovnega sredstva v različnih okoliščinah, torej tudi ob prisotnosti motenj v komunikaciji.

4.2 Opis meritvenega instrumentarija

V **anketnem vprašalniku** (glej prilogo – vzorec anketnih vprašanj) je bilo v zvezi s samooceno JSZ dvanajst vprašanj, povezanih s štirimi osnovnimi komunikacijskimi spretnostmi v slovenščini in italijanščini (razumevanjem in tvorbo govorjenih besedil ter razumevanjem in tvorbo pisnih besedil) in s tematiko z različnih življenjskih področij, ki so jo govorci sposobni ubesediti v slovenskem in italijanskem jeziku.

Test iz slovenskega in test iz italijanskega jezika (glej prilogo – vzorec jezikovnega testa)¹² sta obsegala zbirko sedmih testnih nalog, povezanih z različnimi, zgoraj predstavljenimi sestavinami JSZ. Test bi lahko označili za kombinacijo integrativnega testa in testa nepovezanih enot ter psihometričnega in edumetričnega testa. Poleg splošne stopnje JSZ so nas namreč zanimale tudi njene posamezne sestavine; interpretacija rezultatov pa je bila odvisna tako od norme testirane skupine oz. različnih skupin (npr. glede na generacijsko pripadnost) kot od vnaprej zastavljenega kriterija, tj. stopnje interference, ki je še posebej izpostavljeno področje našega zanimanja.

Glede na predmet našega interesa, tj. splošna stopnja sporazumevalne zmožnosti v prvem in drugem jeziku, ob tem pa tudi stopnja interference, in glede na teoretične ugotovitve o pomanjkljivosti tako testov jezikovne sporazumevalne zmožnosti dvojezičnih govorcev, katerih osnovni kriterij je JSZ rojenega govorca, kot tistih, ki merijo samo stopnjo dvojezičnosti s poudarkom na interferenci, smo oba testa razdelili na dva večja dela:

- a) jezikovna sporazumevalna zmožnost (5 nalog) – v tem delu opazujemo različne sestavine JSZ v enem in drugem jeziku, ne da bi opazovali medsebojno vplivanje obeh jezikov, in sicer:
 - slovnično in sociolingvistično zmožnost – opazovanje vseh sestavin hkrati ob tvorbi besedila,
 - slovnično zmožnost – sestavine z različnih jezikovnih ravnin,
 - sociolingvistično zmožnost – sestavine, povezane s pragmatičnimi pravili, prepoznavanjem sporazumevalnih namenov in okoliščin sporazumevanja;
- b) interferenca (2 nalogi) – v tem delu opazujemo neposreden vpliv enega jezika na drugega, in sicer:
 - slovnično zmožnost – sestavine z oblikoskladenjske, besednopomenske in besediloslovne ravnine.

¹² Pri sestavljanju testa iz slovenskega jezika kot prvega jezika smo se opirali na teoretična spoznanja in že obstoječe teste Centra za slovenščino kot drugi jezik (Ferbežar 1996/97: 279-291; 1998: 67-82; Kržišnik 1998: 27-45), na predmetne izpitne kataloge za maturo Državnega izpitnega centra ter na tujo literaturo (Harley idr. 1990; Oller 1983). Pri sestavljanju testa iz italijanskega jezika kot drugega jezika pa smo poleg iz zgoraj navedenih virov črpali tudi iz testov, ki jih uporablja Ljudska univerza v Kopru (npr. Certificato d'italiano, Modello di test 3, 1985). Če so nam omenjeni viri predstavljali predvsem metodološko oporo, pa smo jezikovno gradivo izbirali na osnovi raziskovanja z osebno udeležbo, in sicer tako z načrtnim spremljanjem govorjenega sporazumevanja v slovenskem in italijanskem jeziku in opazovanja interference pri slovenskem prebivalstvu v mestu Koper od leta 1995 do 2002 kot z izpisovanjem najpogostejših napak ali slogovnih pomanjkljivosti pri pisnih izdelkih dijakov dveh koprskih srednjih šol, kjer je avtorica poučevala slovenski in italijanski jezik od leta 1989 – 1995. Poleg tega je bil vir za testno jezikovno gradivo še Slovar slovenskega knjižnega jezika I–V (1970–1991).

Jezikovna testa sta ugotavljala sporazumevalno zmožnost v slovenščini kot prvem jeziku in italijanščini kot drugem jeziku, zato je bil nivo zahtevnosti pri prvi, drugi in tretji testni nalogi pri testu iz slovenskega jezika višji kot pri testu iz italijanskega jezika.¹³ Ostale naloge so bile istega tipa.

Pri tej odločitvi smo sledili ugotovitvam J. B. Carrola, ki poudarja, da so testi za rojene govorce v glavnem testi, ki ugotavljajo upoštevanje jezikovne norme oz. sposobnost 'višjega sloga' pri govornem in pisnem izražanju. Gre torej za ugotavljanje najvišje stopnje jezikovnega razvoja; pri tem imajo testi, ki ugotavljajo upoštevanje slovnične norme, visoko korelacijo s testi besednega zaklada na najvišji stopnji. Rezultati teh testov pa se ujemajo z rezultati testov verbalnega inteligenčnega faktorja (Carroll 1983: 102–103). Tudi k odločitvi samo za pisni test nas je poleg dejstva, da je šlo tudi za edumetrični test s točno določenim področjem raziskave (predvsem problematična mesta z vidika interference) in ne zgolj za ugotavljanje nivoja vseh sestavin jezikovne sporazumevalne zmožnosti, navedla Carrollova trditev, da prav pisni testi zaradi najvišje stopnje zahtevnosti z vidika morfologije in sintakse najbolj izkazujejo osnovno jezikovno kompetenco – jezikovno znanje, ki je potrebno neodvisno od tipa dejavnosti (branje, pisanje, poslušanje, govor) (Carroll 1983: 95).

4.3 Izvedba ankete

Testne naloge so bile sestavljene iz navodila in zgleda. Navodila v testu iz slovenskega jezika so bila v slovenščini, v testu iz italijanskega jezika v italijanščini. Anketarji so anketirancem navodila prebrali, sicer pa so jih pustili, da ob njihovi prisotnosti samostojno rešujejo test. Le če je šlo za starejšo osebo ali so to anketiranci sami želeli, so jim anketarji navodilo še dodatno razložili oziroma prevedli italijansko navodilo (ne pa samega jezikovnega gradiva v nalogah) v slovenščino. Izpolnjevanje testov je trajalo približno 30 minut. Anketiranci so najprej izpolnjevali jezikovna testa, šele

¹³ Prva naloga v testu iz italijanskega jezika je bila istega tipa kot prva naloga v testu iz slovenskega jezika – šlo je za tvorbo besedila – prav tako smo v obeh nalogah ugotavljali stopnjo slovnične in sociolingvistične zmožnosti hkrati, tj. za opazovanje besedilne zmožnosti v širšem pomenu. Nalogi sta se razlikovali le v vrsti besedila, ki so ga anketiranci tvorili. Za zapis neformalnega govorjenega besedila – replika v pogovoru – smo se odločili zato, ker smo ugotavljali stopnjo sporazumevalne zmožnosti v italijanskem jeziku kot drugem jeziku in smo želeli izbrati besedilo na nižji zahtevnostni stopnji, kot je bilo besedilo, ki so ga anketiranci tvorili v slovenskem jeziku, tj. polformalno pisano besedilo – vabilo.

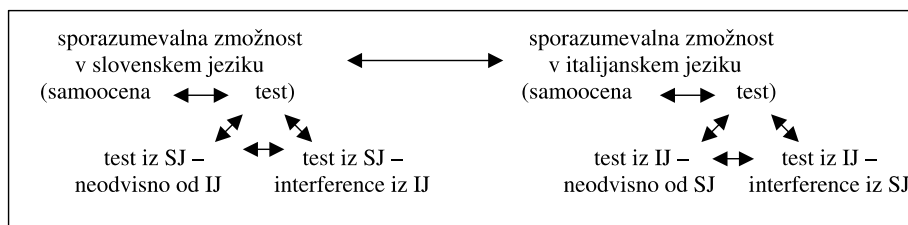
Druga naloga v testu iz italijanskega jezika je ustrezala tretji nalogi v testu iz slovenskega jezika – v obeh smo ugotavljali besednopomensko zmožnost – vendar sta se razlikovali v tipu naloge in jezikovnem gradivu. Tu je šlo za poimenovanje predmetov, in ne za dopolnjevanje s sopomenkami, ki smo ga za ugotavljanje besednopomenske zmožnosti uporabili v testu iz slovenskega jezika. Poleg tega sodijo izbrane besede v drugi nalogi v testu iz italijanskega jezika v korpus nevtrálnih besed italijanskega jezika, medtem ko se izbrane besede v tretji nalogi v testu iz slovenskega jezika uporabljajo pretežno v slovenskem knjižnem jeziku.

Tretja naloga v testu iz italijanskega jezika je ustrezala drugi nalogi v testu iz slovenskega jezika – v obeh smo ugotavljali skladenjsko in besednopomensko zmožnost – bili sta istega tipa – prepoznavanje kolo-kacijskih besednih zvez. Razlikovali sta se le v jezikovnem gradivu; izbrane italijanske besedne zveze so sodile v korpus italijanskega pogovornega jezika, medtem ko so izbrane slovenske besedne zveze sodile v korpus slovenskega knjižnega jezika.

nato so skupaj z anketarji izpolnili anketni vprašalnik (izpolnjevanje le-tega je trajalo približno 45 minut). Nekaj starejših oseb so anketarji obiskali dvakrat; prvič so rešili jezikovna testa, naslednjič pa izpolnili anketni vprašalnik.

4.4 Opis opazovanih spremenljivk

Sporazumevalna zmožnost v slovenskem jeziku in sporazumevalna zmožnost v italijanskem jeziku sta predstavljali dve od osnovnih spremenljivk raziskovalnega modela (slika 3).¹⁴ Vrednost spremenljivke »JSZ v slovenskem jeziku« smo dobili tako, da smo sešteli vrednost njenih razsežnosti, tj. »samoocene JSZ v slovenskem jeziku« in »testa iz slovenskega jezika«, vrednost spremenljivke »JSZ v italijanskem jeziku« pa tako, da smo sešteli vrednost razsežnosti »samoocena JSZ v italijanskem jeziku« in »test iz italijanskega jezika«. Kot indikatorji razsežnosti »samoocena JSZ v slovenskem jeziku« in »samoocena JSZ v italijanskem jeziku« so bili upoštevani odgovori na anketna vprašanja, povezana s samooceno obeh zmožnosti, indikatorje razsežnosti »test iz slovenskega jezika« in »test iz italijanskega jezika« pa so predstavljale rešitve nalog obeh testov. Spremenljivka »test iz slovenskega jezika« je bila še dalje sestavljena iz »testa iz SJ – neodvisno od IJ« in »testa iz SJ – interference iz IJ«, »test iz italijanskega jezika« pa iz »testa iz IJ – neodvisno od SJ« in »testa iz IJ – interference iz SJ«, kar pomeni, da se je v prvem delu testa opazovala zmožnost v enem jeziku, ne da bi se upošteval vpliv drugega jezika, v drugem delu testa pa se je ugotavljala raven zmožnosti v enem jeziku ob opazovanju neposrednega vpliva drugega jezika na to zmožnost, tj. interference.

Slika 3: Raziskovalni model s spremenljivkami JSZ.

¹⁴ Tu je predstavljen le tisti del raziskovalnega modela, ki se navezuje na jezikovno sporazumevalno zmožnost. Celotni raziskovalni model, ki vključuje še spremenljivke etnične ozaveščenosti in jezikovne rabe, je predstavljen v Mikolič 2003: 112.

5 Rezultati in razprava

5.1 Raven sporazumevalne zmožnosti v slovenskem in italijanskem jeziku

Izhodišče pričujočega prispevka nam je predstavljal podatek, da kar 94,12 % anketirancev zna vsaj nekaj italijanskega jezika. To kaže, da je dvojezičnost, tj. hkratna sporazumevalna zmožnost v prvem, slovenskem, in drugem, italijanskem, jeziku med anketirano populacijo dokaj razširjena. Hkrati pa so dosežene vrednosti spremenljivk »JSZ v italijanskem jeziku« in včasih tudi »JSZ v slovenskem jeziku« relativno nizke. Povprečna vrednost »JSZ v italijanskem jeziku« je tako znašala 52,81 %, rezultati pa so se gibali med 0 % in 92,31 %. Glede na to, da gre za prvi jezik, je bila povprečna vrednost »JSZ v slovenskem jeziku« po pričakovanjih sicer višja 74,67 %, vendar pa so se rezultati gibali od relativno nizke vrednosti 29,23 % do najvišje vrednosti 98,48 %. Te ugotovitve nakazujejo bolj kompleksno stvarnost, ki se nam delno odkrije ob opazovanju podrobnejše strukture jezikovne sporazumevalne zmožnosti izbrane populacije.

5.2 Raven samoocene in testne performance sporazumevalne zmožnosti v slovenskem in italijanskem jeziku

Kot je bilo pričakovano – glede na to, da je slovenščina prvi jezik anketirancev – jih velika večina (140 ali 92 %) bolje ocenjuje svoje znanje slovenskega jezika kot znanje italijanskega jezika, samo pri 11 anketirancih (7 %) je bila vrednost spremenljivke »samoocena JSZ v italijanskem jeziku« višja kot vrednost »samoocene JSZ v slovenskem jeziku« in le 2 (1 %) menita, da je njuna kompetenca v slovenskem in italijanskem jeziku na enaki ravni.

Zanimivo pa je, da kompetenco v prvem jeziku ocenjujejo boljše, kakor se je ta pokazala v testu, medtem ko kompetenco v italijanskem jeziku ocenjujejo slabše, kakor se le-ta kaže v testu. To, da lahko zasledimo veliko večji razkorak med ravnijsmo samoocene JSZ v slovenskem jeziku (povprečna vrednost ustrezne spremenljivke – 92,44 %) in samoocene JSZ v italijanskem jeziku (povprečna vrednost – 38,05 %) kot med rezultati testa iz slovenskega jezika (povprečje – 71,81 %) in testa iz italijanskega jezika (povprečje – 55,18 %), je prav gotovo tudi posledica dejstva, da je šlo za različno raven jezikovnih testov – test iz slovenščine kot prvega jezika je bil oblikovan na višji zahtevnostni ravni oziroma je zajel prvine najvišje jezikovne zvrsti, medtem ko je bil test iz italijanščine kot drugega jezika oblikovan na nižji zahtevnostni ravni in je zajel predvsem pogovorno zvrst italijanskega jezika. Kljub temu podatki pričajo o tem, da so anketiranci bolj prepričani v svoje znanje prvega jezika oziroma se v njem počutijo veliko bolj sproščeni kot v drugem jeziku, in to ne glede na svojo dejansko kompetenco.

Različen zahtevnostni nivo testov najbrž deloma botruje tudi dejstvu, da je kljub večini anketirancev (69 %), ki je dosegla višji rezultat pri testu iz slovenskega jezika, kar 30 % višji rezultat doseglo pri testu iz italijanskega jezika, samo en anketiranec (1 %) pa je pri obeh testih dosegel enak rezultat.

5.3 Stopnja interference slovenskega in italijanskega jezika

Razmerje med rezultati testa iz slovenskega na eni in italijanskega jezika na drugi strani je zanimivo, tudi če analiziramo posebej rezultate tistega dela testa, kjer smo opazovali testno performanco v enem jeziku neodvisno od drugega, in posebej rezultate tistega dela, kjer nas je zanimal interferenčni vpliv enega jezika na drugi. Če je primerjava rezultatov testa iz slovenskega jezika neodvisno od italijanskega jezika in testa iz italijanščine neodvisno od slovenščine pokazala podobno sliko testne performace kot primerjava obeh testov v celoti, pa se razmerje spremeni, če primerjamo tiste dele testa iz slovenskega oziroma italijanskega jezika, kjer se je opazoval interferenčni vpliv drugega jezika. Velika večina anketirancev (119 ali 84 %) je namreč dosegla boljše rezultate pri testu iz slovenskega jezika, le pri 8 anketirancih (5 %) so bili boljši rezultati testa iz italijanskega jezika, 16 anketirancev (11 %) pa je pri obeh testih doseglo enak rezultat.

Na osnovi tega razmerja in tudi sicer dobrih rezultatov pri tem delu testa iz slovenskega jezika (povprečni rezultat je bil 90,1 %) lahko ugotovimo, da pri anketirani populaciji ne moremo govoriti o velikem obsegu interference iz italijanskega jezika. Poleg tega slabši rezultati tistega dela testa iz italijanskega jezika, pri katerem smo opazovali vpliv slovenščine (povprečje – 56,11 %), kažejo, da je interferenca iz slovenščine pri rabi italijanskega jezika pogostejša kot interferenca iz italijanščine pri rabi slovenskega jezika, kar je bilo tudi pričakovati glede na to, da gre za populacijo s slovenščino kot prvim jezikom.

Po drugi strani pa rezultati ne potrjujejo bojazni, ki jo včasih izraža javno mnenje, o pretiranem interferenčnem vplivu italijanskega jezika na slovenščino pri dvojezičnih govorcih v Slovenski Istri. V zvezi s tem smo opravili tudi analizo odnosa med sporazumevalno zmožnostjo v slovenskem in italijanskem jeziku.

5.4 Medsebojna povezanost sporazumevalne zmožnosti v slovenskem in italijanskem jeziku

Številne raziskave (prim. Cummins 1984; Nećak Lük 1994; Skutnabb Kangas 1981) govorijo o pozitivnem jezikovnem transferju pri usvajanju več jezikov hkrati. Zanimalo nas je, ali to velja tudi za opazovano populacijo. Ugotavljanje stopnje povezanosti s

	JSZ v slovenskem jeziku	JSZ v italijanskem jeziku
JSZ v slovenskem jeziku	1	,340**
JSZ v italijanskem jeziku		1

* Stopnja značilnosti je med 0,01 in 0,05.

** Stopnja značilnosti je manjša od 0,01.

Tabela 1: Korelacijski koeficienti spremenljivk JSZ.

koeficientom korelacije (tabela 1) je na ravni 1 % stopnje značilnosti pokazalo statistično značilno premo sorazmerno povezanost spremenljivk »JSZ v slovenskem jeziku« in »JSZ v italijanskem jeziku«, kar pomeni, da višja stopnja sporazumevalne zmožnosti v slovenskem jeziku pomeni tudi višjo stopnjo komunikacijske kompetence v italijanskem jeziku in obratno. Znanje drugega jezika pri opazovani populaciji torej ni ovira za ustrezno kompetenco v prvem jeziku, potrebno je le v obeh doseči ustrezno raven.

6. Zaključek

Spoznanja o sporazumevalni zmožnosti v dvojezičnem okolju se pokažejo še kompleksnejša, če le-to opazujemo z vidika vpliva socialno-demografskih dejavnikov, kot npr. starost, izobrazba, geografsko poreklo idr., ki jih je širša raziskava sicer zajela (glej Mikolič 2003), a presegajo cilje tega prispevka.

Za navedene ugotovitve o soodvisnosti sporazumevalne zmožnosti v prvem in drugem jeziku, samoocene kompetence in testne performance ter ravni kompetence in obsega interference pa lahko rečemo, da so bile – predvsem glede na nekatere tuje raziskave in zastavljena izhodišča naše raziskave, ki se navezujejo predvsem na veliko razširjenost dvojezičnosti v Slovenski Istri – v glavnem pričakovane. To lahko kaže tudi na ustreznost uporabljenega meritvenega instrumenta, sestavljenega na osnovi izvirnega koncepta jezikovne sporazumevalne zmožnosti. Naši rezultati, ki izhajajo iz kvantitativne analize, so zato zaradi pomanjkanja tovrstnih raziskav v slovenskem prostoru lahko pomembno izhodišče za nadaljnje tovrstno raziskovanje, tako z vsebinskega kot metodološkega vidika. Pri tem pa bo v prihodnje prav gotovo potrebno upoštevati nove jezikovne in komunikacijske tehnologije, ki jih naša raziskava še ne upošteva. Tako bo npr. jezikovni korpus zanesljivejši vir za izbiro ustreznega testnega jezikovnega gradiva kot slovar; prav tako bo potrebno nekatere sestavine sporazumevalne zmožnosti, povezane z uporabo novih komunikacijskih tehnologij, npr. elektronske pošte ali SMS-sporočil, vključiti kot predmet raziskave.

Priloga – Vzorec testa

A) SLOVENSKI JEZIK

1. Stari ste 25 let. Pripravljate srečanje s sošolci ob 10. obletnici zaključka osnovne šole. Na to srečanje bi radi povabili tudi svojega nekdanjega učitelja. Sestavite kratko vabilo (približno 60 besed).
2. Povežite po eno besedo iz levega stolpca z ustrežno iz desnega.

PRIMER: skočiti na počitnice
 potovati na noge

3. Povejte z drugimi besedami (sopomenskimi glagoli).

PRIMER: Vodna gladina se je premaknila v obliki vala. Reka je vzvalovala.

4. V besedilu manjkajo nekatere besede. Za vsako manjkajočo besedo so na voljo tri možnosti. Vaša naloga je, da med njimi izberete besedo, ki se vam zdi najbolj ustrezna. To storite tako, da obkrožite črko pred njo.

0

Ko _____ živalskega prijatelja, ...

PRIMER: 0. a) zbiramo (b) izbiramo c) izberemo

5. Povejte na drugačen način.

PRIMER:

a) staremu prijatelju

<i>Vljudo</i>	<i>Nevtrarno</i>	<i>Grobo</i>
Danes še nisem nič jedel. Bi šla na malico?	Lačen sem. Rad bi šel s tabo na malico.	Umrli bom od lakote! Grevna na malico!

b) svojemu nadrejenemu

<i>Vljudo</i>	<i>Nevtrarno</i>	<i>Grobo</i>
Mislim, da sem že nekoliko lačen. Bi morda šla na malico?	Lačen sem. Rad bi šel z vami na malico.	Zelo sem že lačen. Dajva, pojdiva na malico!

6. Kateri stavek je bolj ustrezen?¹⁵ Obkrožite črko pred njim!

PRIMER: (a) Bil sem v Izoli.

b) Sem bil v Izoli.

7. Katera od treh navedenih besednih zvez bi najboljše dopolnila nedokončani stavek? Obkrožite črko pred njo!

PRIMER: Hčerka ne prihaja domov ob dogovorjeni uri. Njena mama je zato vedno zelo zaskrbljena in jo prosi, naj ji _____

¹⁵ Pri izvedbi ankete je anketar pojasnil, da gre za izbiro oblike, ustrezne za pisano besedilo.

- a) ne dela sivih las
- b) ne dela belih las
- c) ne povzroča glavobola

B) ITALIJANSKI JEZIK – Navodila so pri vseh vprašanjih, razen pri 1. in 2. vprašanju, enaka kot pri testu iz slovenskega jezika!

1. Lei è in Italia e telefona ad un suo amico che non vede da 10 anni. Lui sta però a letto malato. Che cosa dice a questo amico? Scriva il Suo discorso (di circa 60 parole)!

/Ste v Italiji in telefonirate svojemu prijatelju, ki ga niste videli že 10 let. On pa je ravno bolan. Napišite, kaj mu rečete (približno 60 besed)!

2. Denomini le cose che vede nel disegno! (Poimenujte predmete na sliki!)

ragazza, _____

3. Collegli le espressioni nella colonna di sinistra con quelle corrispondenti nella colonna di destra.

ESEMPIO: cane a chiave
 chiudere da caccia

4. Nel seguente testo mancano alcune espressioni. Per ogni espressione mancante ci sono tre possibilità. Scegli l'espressione che le sembra la più adatta cerchiando la lettera corrispondente.

0

I cani sono animali domestici; vivono spesso _____ nostre case ...

ESEMPIO: 0 (a) nelle b) in c) a

5. Dica in un altro modo!

ESEMPIO:

a) ad un vecchio amico

<i>Cortesemente</i>	<i>Neutralmente</i>	<i>Bruscamente</i>
Oggi non ho ancora mangiato. Vogliamo fare merenda?	Ho fame. Vorrei fare merenda insieme a te.	Sto morendo di fame! Andiamo a fare

b) al proprio principale

<i>Cortesemente</i>	<i>Neutralmente</i>	<i>Bruscamente</i>
Credo di avere un po' di fame. Potremmo fare merenda?	Ho fame. Vorrei fare merenda Insieme a Lei.	Ora ho molta fame. Non si può fare merenda?

6. Quale frase è più appropriata? Cerchi la lettera corrispondente!

ESEMPIO: (a) Ho riso per tre ore.
 b) Sono riso per tre ore.

7. Tra i tre modi di dire proposti qual è secondo Lei quello più adatto per completare la frase? Cerchi la lettera corrispondente!

ESEMPIO: Maria ama sognare ad occhi aperti e così spesso _____
 (a) fa dei castelli in aria
 b) fa dei castelli nelle nuvole
 c) manda all'aria i suoi progetti

Vzorec anketnih vprašanj, povezanih s samoocenjo:

Pri pogovoru razumem:

1. v slovenskem/italijanskem jeziku
 - 1 popolnoma vse
 - 2 pomen celote, ne pa vseh besed
 - 3 posamezne stavke
 - 4 posamezne besede
 - 5 ne razumem

Pri branju:

2. v slovenskem/italijanskem jeziku
 - 1 popolnoma razumem celotno besedilo
 - 2 razumem pomen besedila, a ne vseh besed
 - 3 razumem posamezne stavke
 - 4 razumem posamezne besede
 - 5 ne razumem

Če govorim:

3. v slovenskem/italijanskem jeziku
 - 1 se pogovarjam tekoče o vsem
 - 2 dobro govorim, a ne o vseh temah
 - 3 uporabljam posamezne stavke
 - 4 uporabljam posamezne besede
 - 5 ne znam govoriti

Pišem:

27. v slovenskem/italijanskem jeziku

- 1 različna besedila
- 2 samo nekatera besedila (npr. pismo, prošnjo)
- 3 posamezne stavke
- 4 posamezne besede
- 5 ne obvladam slovenskega/italijanskega črkopisa

29. V slovenskem/italijanskem jeziku se lahko pogovarjam o:

- 1 vseh temah
- 2 samo nekaterih temah
- 3 ne govorim slovensko

30. Če ste obkrožili številko 2, o katerih temah se lahko pogovarjate.

(OBKROŽITE LAHKO VEČ ODGOVOROV!)

- 1 družini in znancih
- 2 gospodinjskih zadevah
- 3 službenih zadevah
- 4 gospodarstvu
- 5 šoli
- 6 vsakdanjih dogodkih iz časopisov in TV
- 7 temah, ki zadevajo domači kraj
- 8 politiki
- 9 kulturi
- 10 športu
- 11 ljubezni
- 12 starih časih
- 13 prometu
- 14 drugo

LITERATURA

- Lyle F. BACHMAN, 1990a: Constructing measures and measuring constructs. V: Birgit Harley idr. (ur.): *The Development of Second Language Proficiency*. Cambridge: Cambridge University Press. 26–38.
- – 1990b: *Fundamental Considerations in Language Testing*. Oxford: Oxford University Press.
- Marja BEŠTER, 1992: *Izrazila slovenske politične propagande*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Elizabeta BERNJAK, 1990: *Kontrastivna obravnava dvojezičnosti s posebnim poudarkom na slovensko-madžarsko dvojezičnost na narodnostno mešanem območju Prekmurja*. Magistrska naloga. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Michael BYRAM, 1997: *Teaching and assessing Intercultural Communicative Competence*. Clevedon etc.: Multilingual Matters Ltd.
- Michael CANALE, 1983: On some dimensions of language proficiency. V: John W. Oller, jr. (ur.): *Issues in Language Testing Research*. Rowley, Massachusetts: Newbury House Publishers. 333–342.

- John B. CARROLL, 1983: Psychometric theory and language testing. V: John W. Oller, jr. (ur.): *Issues in Language Testing Research*. Rowley, Massachusetts: Newbury House Publishers. 80–107.
- Nikolas COUPLAND, Adam JAWORSKI (ur.), 1997: *Sociolinguistics. A Reader and Coursebook*. London: Macmillan Press Ltd., New York: St. Martin's Press, Inc.
- Jim CUMMINS, 1983: Language proficiency and academic achievement. V: Oller, J. W. jr. (ur.): *Issues in Language Testing Research*. Rowley, Massachusetts: Newbury House Publishers. 108–130.
- Lucija ČOK idr., 1999: *Učenje in poučevanje tujega jezika*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, Koper: Znanstveno-raziskovalno središče Republike Slovenije.
- Diomira FABJAN BAJC, 1994/95: Spoznavajmo slovenščino s pomočjo italijanščine. *Jezik in slovensko* 40/5. 176–180.
- Ina FERBEŽAR, 1996/97: Jezikovno testiranje na tečajih slovenščine kot drugega/tujega jezika. *Jezik in slovensko* 42/7. 279–291.
- 1998: Kako testirati jezikovno zmožnost? V: Bešter, M. (ur.): *Skripta 2*. Zbornik za učitelje slovenščine kot drugega/tujega jezika. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik. 67–82.
- 1999: Merjenje in merljivost v jeziku. Na stičišču jezikoslovja in psihologije: nekaj razmislekov. *Slavistična revija* 47/4. 418–436.
- Rudolf FILIPOVIĆ, 1986: *Teorija jezika u kontaktu*. Zagreb: Školska knjiga.
- Joshua A. FISHMAN, 1972: *The sociology of Language*. Rowley, MA: Newbury House Publishers.
- 1978: *Sociologija jezika*. Sarajevo: IGKRO »Svjetlost«.
- 1989: *Language and Ethnicity in Minority Sociolinguistic Perspective*. Clevedon: Multilingual Matters.
- John J. GUMPERZ, 1997: Communicative Competence. In: Nikolas Coupland, Adam Jaworski (ur.): *Sociolinguistics A Reader and Coursebook*. London: Macmillan Press Ltd., New York: St. Martin's Press, Inc. 39–48.
- John J. GUMPERZ, Dell HYMES (ur.), 1972: *Directions in Sociolinguistics: The Ethnography of Communication*. New York, Holt, Reinhart, Winston.
- Birgit HARLEY, Patrick ALLEN, Jim CUMMINS, Merrill SWAIN (ur.), 1990: *The Development of Second Language Proficiency*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dell HYMES, 1972: On communicative competence. V: John B. Pride, Janet Holmes (ur.): *Sociolinguistics: selected readings*. Harmondsworth: Penguin Books. 269–292.
- Majda KAUCIČ BAŠA, 1993: Jezik okolja in jezik šole: Jezikovna politika v Italiji. V: Inka Štrukelj (ur.): *Jezik tako in drugače*. Zbornik. Ljubljana, Društvo za uporabno jezikoslovje.
- Simona KRANJC, 1999: *Razvoj govora predšolskih otrok*. Razprave Filozofske fakultete. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Martina KRIŽAJ – ORTAR, Marja BEŠTER, Erika KRŽIŠNIK, 1994: *Pouk slovenščine malo drugače*. Trzin: Založba Different.
- Erika KRŽIŠNIK, 1998: Frazologija pri pouku slovenščine kot tujega jezika. V: Marja Bešter (ur.): *Skripta 2*. Zbornik za učitelje slovenščine kot drugega/tujega jezika. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik. 27–46.
- Olga KUNST GNAMUŠ, 1986: *Razumevanje in tvorjenje besedila*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- 1992: *Sporazumevanje in spoznavanje jezika*. Ljubljana: DZS.
- Wallace E. LAMBERT, 1990: Persistent issues in bilingualism. V: Birgit Harley idr. (ur.): *The Development of Second Language Proficiency*. Cambridge: Cambridge University Press. 201–220.
- Barry McLAUGHLIN, 1990: The relationship between first and second languages: languages proficiency and language aptitude. V: Birgit Harley idr. (ur.): *The Development of Second Language Proficiency*. Cambridge: Cambridge University Press. 158–174.

- Vesna MIKOLIČ, 2001: Kako meriti etnično ozaveščenost in jezikovno sporazumevalno zmožnost. *Tabula*, 4. 125–138.
- 2003: *Jezik kot odraz etnične ozaveščenosti v narodnostno mešanem prostoru Slovenske Istre*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Nelida MILANI – KRULJAC, Srđa ORBANIĆ, 1989: *Lingua interferita e comunicazione disturbata*. V: *Ricerche sociali* 1. Rovigno: Centro di Ricerche Storiche. 27–56.
- Nataša MUSIZZA – ORBANIĆ, 1990–91: *Bilinguismo nelle classi inferiori della scuola elementare*. *Ricerche sociali* 2. Rovigno: Centro di Ricerche Storiche. 7–17.
- Albina NEČAK – LÜK, 1994: Jezikovni pouk v dvojezični šoli. Predstavitev učinkov inovacije. V: Čok, L. (ur.): *Učiti drugi/tuji jezik: kje, koga, kako*. Tempus – 3767. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta v Ljubljani. 131–146.
- Albina NEČAK – LÜK idr., 1998: *Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru*. Izsledki projekta. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
- John W. OLLER, jr., 1983: A Consensus for the Eighties? V: John W. Oller, jr. (ur.): *Issues in Language Testing Research*. Rowley, Massachusetts: Newbury House Publishers. 351–356.
- John W. OLLER, jr. (ur.), 1983: *Issues in Language Testing Research*. Rowley, Massachusetts: Newbury House Publishers.
- Martina OŽBOT, 1996/96: Romanske jezikovne prvine v besedilu Rapsodija v treh stavkih Mirana Košute. *JiS* 41. 7–8, 379–385.
- Nataša PIRIH SVETINA, 2000: *Razvoj jezikovne zmožnosti pri usvajanju slovenščine kot drugega jezika*. Doktorska disertacija. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Breda POGORELEC, 1984: K vprašanju bilingvizma in diglosije iz slovenske izkušnje. *Naši razgledi*.
- 1996: Jezikovno načrtovanje in jezikovna politika pri Slovencih med 1945 in 1995. V: Ada Vidovič Muha (ur.): *Jezik in čas*. Zbornik. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 41–61.
- Rudi RIZMAN, 1998: Multikulturalizem in izzivi globalizacije. V: Erika Kržišnik (ur.): *XXXIV. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture*. Zbornik predavanj. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Mateja SEDMAK, 2002: *Kri in kultura : etnično mešane zakonske zveze v Slovenski Istri*. Knjižnica Annales Majora. Koper: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, Znanstveno-raziskovalno središče Republike Slovenije.
- Mitja SKUBIC, 1997: *Romanske jezikovne prvine na zahodni slovenski jezikovni meji*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Tove SKUTNABB – KANGAS, 1981: *Bilingualism or not*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika I–V*, 1970–1991. Ljubljana: SAZU, Državna založba Slovenije.
- Marko STABEJ, 2000: Nekatera vprašanja formalnopravnega urejanja statusa slovenskega jezika v Republiki Sloveniji. V: Inka Štrukelj (ur.): *Kultura, identiteta in jezik*. Zbornik. Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje. 234–245.
- Howard H. STERN, 1984: *Fundamental Concepts of Language Teaching*. Oxford: Oxford University Press.
- Nada ŠABEC, 1995: *Half pa pu. The Language of Slovene Americans*. Ljubljana: ŠKUC.
- Inka ŠTRUKELJ (ur.), 1993: *Jezik tako in drugače*. Zbornik. Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje.
- 2000: *Kultura, identiteta in jezik*. Zbornik. Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje.
- Jože TOPORIŠIČ, 1991: *Družbenost slovenskega jezika*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Ada VIDOVIČ MUHA, 1991: Nekatera aktualna vprašanja slovenske jezikovne kulture. XXVII. *Seminar slovenskega jezika, literature in kulture*. 24. 6.–13. 7. 1991. Zbornik predavanj. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.

- Ada VIDOVIČ MUHA (ur.), 1996: *Jezik in čas*. Zbornik. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Uriel WEINREICH, 1953: *Languages in Contact: Findings and problems*. New York: Linguistic circle of New York.
- Renata ZADRAVEC – PEŠEC, 1994: *Pragmatično jezikoslovje. Temeljni pojmi*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Andreja ŽELE, 2001: *Vezljivost v slovenskem jeziku (s poudarkom na glagolu)*. Ljubljana: Založba ZRC.

SUMMARY

In the ethnically mixed territory of Slovene Istria, in addition to Slovene, Italian has a status of the official language, which is due to the presence of the autochthonous Italian minority in this territory. After World War II, the goal of the language policy in this territory has been to form, in terms of the relationship between individual and society, socially recognized and institutional bilingualism, and, in terms of number of speakers, a group or collective two-way bilingualism in Slovene and Italian. As a result, the present level of bilingualism among the population of that area is fairly high. The article examines the nature of a more detailed structure of the communicative competence of the examined ethnically Slovene speakers, which consists of the communicative competence in their first language, Slovene, as well as in their second language, Italian. The author is interested in the relationship between the self-perception of that competence and the testing of performance and what role the interference between the two languages plays. In addition, she attempts to determine the correlation between the communicative competence in Slovene and Italian.

The concept of the verbal communicative competence has been rapidly developing in the past century. Various experts' views on communicative competence were followed by various models of testing of that competence. Particularly since Weinreich, the concept of bilingualism or, rather, communicative competence in first and second language has been developing, more recently also the concept of intercultural communicative competence. Based on various definitions of communicative competence, the author developed her own two concepts of communicative competence and verbal communicative competence. These were used as the basis for designing measurement tools with which to determine the level of verbal communicative competence.

The empirical analysis has shown that the majority of survey participants assess the knowledge of Slovene higher than their knowledge of Italian. It is interesting that they assess their competence in the mother tongue better than it was shown on the test, while assessing their competence in Italian lower than was shown on the test. The data also show that the interference of Slovene in the use of Italian is more common than vice versa, which was to be expected in view of the fact that this is population with Slovene as its mother tongue. On the other hand, these findings do not confirm the fear, occasionally expressed in public opinion, of the excessive interference of Italian in Slovene in the speech of bilingual speakers in Slovene Istria. Moreover, the analysis of the correlation between the communicative competence in Slovene and Italian showed that knowledge of a second language in the observed population is not an impediment to the appropriate competence in its first language, providing that an individual achieves the appropriate level in the mother tongue as well as in the language of the environment.